

Montessori pedagogija i didaktički materijali iz područja jezika

Dvoržak, Katarina

Undergraduate thesis / Završni rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:416987>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-25**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

Katarina Dvoržak

MONTESSORI PEDAGOGIJA I DIDAKTIČKI MATERIJALI
IZ PODRUČJA JEZIKA

Završni rad

Zagreb, rujan, 2022.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

Katarina Dvoržak

MONTESSORI PEDAGOGIJA I DIDAKTIČKI MATERIJALI
IZ PODRUČJA JEZIKA

Završni rad

Mentor rada
izv. prof. dr. sc. Višnja Rajić

Zagreb, rujan 2022.

Sadržaj

Sažetak	3
Uvod.....	5
1. Utemeljiteljica Montessori pedagogije - Marija Montessori	6
2. Osnovne pretpostavke Montessori pedagogije.....	8
2.1. Život prije rođenja	8
2.2 Novorođenče	8
2.3 Duhovni embrio.....	9
2.4 Rano učenje	9
2.5. Osjetljivi periodi.....	10
2.6. Odgojni stupnjevi	12
3. Načela kojima se Montessori pedagogija vodi.....	14
3.1. Načelo upijajućeg uma	15
3.2. Načelo pripremljene okoline	15
3.3. Načelo promatranja	16
3.4. Načelo osobnog tempa i trajanja rada	17
3.5. Načelo slobodnog izbora i ponavljanja	17
3.6. Načelo provjere ispravnosti.....	17
3.7. Načelo discipline	18
3.8. Načelo mirovanja	18
3.9. Načelo tri stupnja spoznavanja.....	18
3.10. Načelo heterogenosti skupine i inkluzija.....	19
4. Područja obuhvaćena Montessori pedagogijom.....	20
4.1. Vježbe usmjerene poticanju samostalnosti u svakodnevnom životu	20
4.2. Vježbe za razvoj osjetilnosti.....	21
4.3. Vježbe koje pomažu usvajanju jezika i govora	21

4.4. Vježbe za razvoj matematičkih sposobnosti	21
5. Vježbe iz sfere kozmičkog razvoja.....	22
5. Didaktički materijali iz područja jezika	23
Zbog čega je Montessori metoda važna za razvoj jezika	23
Priprema ruke za pisanje	24
Pristup čitanju i pisanju	27
Svojstva Montessori materijala i pribora.....	27
Materijali za poticanje jezičnog razvoja.....	28
Slaganje riječi	30
Cjelokupan slijed provođenja aktivnosti	31
Montessori odgajatelji	32
Zaključak.....	33

Sažetak

Ime Marije Montessori jedno je od najcjenjenijih imena u povijesti pedagogije. Svojim specifičnim pristupom stavila je dijete u središte zbivanja poštujući njihovu individualnost i slobode. Ovim radom prikazana je njena bogata biografija i put nastanka njene specifične metode i pristupa, temeljne pretpostavke i načela kojima se Montessori pedagogija vodi, te važnost njenog pristupa u područjima bitnima za razvoj djeteta od njegove najranije dobi. Pedagogija koja je proizašla iz promatranja djeteta kroz njegove spontane aktivnosti i fokusirajući se na njegova osjetljiva razdoblja, smatrala se revolucionarnom za vrijeme u kojemu je nastala, a Marija Montessori je postala značajnim imenom koje je danas poznato diljem svijeta. Jedan od glavnih ciljeva Montessori pedagogije je pomoći i omogućiti djetetu nesmetan razvoj, pružajući mu potporu sukladnu s njegovim razvojnim stupnjem, kako bi dijete razvilo vlastitu samostalnost i odgovornost kroz donošenje odluka koje se odnose na njegov vlastiti razvoj. Smatrala je kako dijete ne treba direktne instrukcije već indirektan pristup koji će mu pomoći da samostalno čini sve što može, i napreduje kroz iskustvo činjenja i djelovanja. Moto Montessori pedagogije je „Pomozi mi da to učinim sam“, što će se pokazati učinkovitim pristupom koji djetetu omogućava da kroz igru i slobodu u izboru, samostalno radi na vlastitom razvoju. U radu su također objašnjena područja kojima se Montessori pedagogija bavi, a obuhvaćaju gotovo sva razvojna područja na kojima maleno dijete treba usvojiti određena znanja kako bi postalo ravnopravan član zajednice u kojoj je rođeno, te na koji način didaktičkim materijalima postići sukladan razvoj na području jezika.

Ključne riječi: Montessori pedagogija, Marija Montessori, osjetljiva razdoblja, samostalnost

SUMMARY

The name of Maria Montessori is one of the most respected names in the history of pedagogy. With her specific approach, she put the child at the center of events, respecting their individuality and freedom. This work presents her rich biography and the way her specific method and approach came about, the basic assumptions and principles that guide Montessori pedagogy, and the importance of her approach in areas essential for the child's development from the earliest age. The pedagogy that came from observing the child through his spontaneous activities and focusing on his sensitive periods was considered revolutionary for the time in which it was created, and Maria Montessori became a significant name that is now known all over the world. One of the main goals of Montessori pedagogy is to help and enable the child's smooth development by providing him with support consistent with his developmental level so that the child develops his own independence and responsibility through making decisions related to his own development. She believed that the child does not need direct instructions, but an indirect approach that will help him to independently do everything he can and progress through the experience of doing and acting. The motto of Montessori pedagogy is "Help me to do it myself", which will prove to be an effective approach that enables the child to work independently on his own development through play and freedom of choice. The paper also explains the areas dealt with by Montessori pedagogy, which include almost all developmental areas where a small child needs to acquire certain knowledge in order to become an equal member of the community in which he was born, and how didactic materials can be used to achieve appropriate development in the area of language.

Key words: Montessori pedagogy, Maria Montessori, sensitive periods, independence

Uvod

Pedagogija Marije Montessori poseban je alternativni pravac u pedagogiji koji se ističe svojim načelima, pravilima, ciljevima i normama. Montessori pedagogija djeluje sa ciljem omogućavanja djetetu slobode pomoću koje će postati samostalna osoba koja je glavni nositelj osobnog razvoja. Budući da je svako dijete posebno, sa vlastitim osobinama i karakterom Montessori pedagogija se vodi idejom slobode izbora materijala koje će dijete samostalno izabrati prema vlastitom interesu, ovisno o razini napretka i sposobnosti na kojemu se trenutno nalazi. Materijali razvijeni i osmišljeni od strane Marije Montessori jedan su od ključnih elemenata kojima se samostalnost i napredak ostvaruje kroz samostalno istraživanje, slobodan izbor i stjecanje iskustava kroz rad s materijalom. Kako bi se postigao cilj za koji su materijali usmjereni, oni moraju biti izrađeni po određenim pravilima koje Montessori pedagogija navodi, te je dijete potrebno uputiti na način njegova korištenja kako bi se ono s njime moglo samostalno služiti. Uz posebne didaktičke materijale, važnu ulogu u Montessori pedagogiji pridaje se dobro pripremljenoj okolini koja prema Mariji Montessori u potpunosti mora odgovarati djetetu, a odgajatelji su dobro obrazovane osobe koje će svojim pristupom djetetu, izradom materijala i pripremanjem okoline, na nenametljiv način biti indirektni voditelji koji će djetetu pokazati „kako“.

Uočavajući posebnost Montessori pristupa, ova tema je odabrana kako bi istražila glavne karakteristike ove pedagogije kroz sve njezine elemente, načine i pravila, s ciljem primjene u pedagoškom djelovanju. Montessori pedagogija nudi specifičan i djelotvoran pristup djetetu koji je ipak premalo zastupljen na našem području.

U ovom radu obrađen je život i djelo Marije Montessori, utemeljiteljice Montessori pedagogije, koji je prkosio svome dobu, a imao je izuzetan značaj u pristupu djetetu novijeg doba. Proučavaju se osnovne pretpostavke bitne za Montessori pedagogiju, kao i načela kojima se vodi. Nadalje, objašnjeno je koja su to područja preko kojih se napredak ostvaruje, te je dan detaljniji opis didaktičkih materijala kojima se potiče razvoj jezika, budući da je upravo najvažniji period za njegov pravilan razvoj predškolsko doba koje Marija Montessori smatra najbitnijim za čovjeka.

1. Utemeljiteljica Montessori pedagogije - Marija Montessori

Marija Montessori rođena je 1870. godine kao jedino dijete majke Remilde i oca Alessandra Montessorija u talijanskom gradu Chiaravallu. Iako nije poznato mnogo informacija o njenom djetinjstvu, poznata je činjenica kako je upravo od majke Marija naslijedila ljubav prema knjigama i čitanju, te da joj je obiteljsko okruženje pomoglo u pronalaženju inspiracije za pronalazak vlastitog puta, iako to nije bilo u skladu s idejom tradicionalne žene toga doba u katoličkoj Italiji. Premda ju je obitelj usmjeravala ka tome da postane učiteljica, njen interes je zauzeo drugačiji pravac, stoga u dobi od 13 godina, Marija upisuje tehničku školu koja nije bila namijenjena za djevojčice (Seitz i Hallwachs, 1997).

Uporna, marljiva i svoja Marija, iako je prvobitno željela postati inženjer, mijenja plan iz nepoznatih razloga, te upisuje studij medicine. Kako je studij medicine bio struka namijenjena muškarcima, nailazi na brojne prepreke i neodobravanja od strane svojih muških kolega, ali zahvaljujući svome trudu i predanosti, 1896. godine postaje prva žena liječnica u Italiji. Još tokom studija kreće u borbu za socijalnom ravnopravnošću žena, te ju nakon završenog studija odabiru za talijansku predstavnicu na internacionalnom kongresu žena u Berlinu, gdje osvaja brojne simpatije unutar ženskog pokreta. Uskoro postaje liječnica na sveučilišnoj klinici, i otvara vlastitu liječničku praksu. Tokom rada na klinici dolazi u doticaj sa slaboumnom djecom koja kod nje bude veliki interes i postaju predmetom njenog proučavanja. Dolazi do zaključka kako ta djeca ne postižu određeni napredak zbog svoje loše okoline i nedostatka poticaja, a ne zbog svoje neodgojenosti. Shvaća kako je takvoj djeci nužno osigurati adekvatan pedagoški pristup koji bi im omogućio napredak (Seitz i Hallwachs, 1997).

Proučavajući tematiku mentalno bolesne djece nailazi na francuske liječnike Jeana Italda i Édouarda Séguina, te proučavanjem njihovih djela usvaja osnovne ideje učenja pomoću osjetila i pokreta koje uspijeva prilagoditi vlastitoj teoriji i sustavu (Britton, 2000).

Nakon toga započinje svoj studij psihologije i pedagogije, a također pokazuje interes i bavi se antropologijom za koju dobiva i vlastitu katedru na Sveučilištu u Rimu 1904. godine. 1898. godine Marija dobiva vanbračnog sina Marija sa kolegom iz Instituta Giuseppeom Montessanom, kojega je u konačnici bila primorana dati na skrb na selo. Mario istinu o svojoj majci doznaje kada je već bio odrastao, ali još izvjesno vrijeme ga predstavljaju kako njenog nećaka radi pritiska društva koje je imala katolička Italija. S obzirom da nije bila u mogućnosti brinuti se za vlastitog sina, svoj život posvećuje tome da pomogne drugoj djeci (Seitz i Hallwachs, 1997).

1907. osnovana je prva Montessori kuća „Casa de bambini“ koja je izgrađena u sklopu siromašne radničke četvrti. Kuća je bila namijenjena djeci od treće do sedme godine života, te pod Marijinim vodstvom omogućuje siromašnoj djeci različite posebne materijale i poticajno okruženje koje je kod djece razvilo pozitivna ponašanja u društvenom kontekstu, a njihov napredak biva popraćen kroz tisak kao veliki pedagoški uspjeh (Seitz i Hallwachs, 1997).

1909. godine izlazi njena knjiga u kojoj je detaljno opisuje karakteristike svoje metode pod nazivom *Metoda znanstvene pedagogije primijenjena na edukaciju djeteta i dječju kuću*, koja kasnije mijenja naziv u *Otkriće djeteta* koja se izdaje na dvadesetak različitih jezika još i danas (Britton, 2000).

Montessori metoda doživjela je ogromnu popularnost, njene ideje se šire diljem svijeta gdje se otvaraju brojni vrtići i škole, a Marija postaje mentorica brojnim učiteljima i odgajateljima prenoseći svoje ideale i pedagoška načela. Zbog svoj pristupa i funkcionalne metode koja je stavila dijete u centar zbivanja, biva predložena za Nobelovu nagradu za mir (Lawrence, 2003).

Za vrijeme Drugog svjetskog rata u njenom djelovanju i na brojnim putovanjima diljem svijeta, pridružuje joj se i sin Mario koji postaje njen najbliži suradnik sve do 1952. godine kada Marija umire u Nizozemskoj (Seitz i Hallwachs, 1997).

2. Osnovne pretpostavke Montessori pedagogije

2.1. Život prije rođenja

S obzirom da je Marija Montessori bila liječnica, nije iznenađujuće da njena pedagogija detaljno prati i objašnjava svaku fazu nastanka života čovjeka. Iako u današnje vrijeme o trudnoći i razvoju čovjeka znamo jako mnogo, u vrijeme Marije Montessori to nije bio slučaj. Kako navode Seitz i Hallwachs (1997), dijete u razvoju mnogo prije rođenja ima razvijene organe za osjet, te već u dobi od četiri i pol mjeseca organ sluha je razvijen, što fetusu omogućava da čuje majčin glas, ali i osjeti brojne tonove, vibracije i šumove. „Trudnica bi trebala biti toga svjesna: ako djetetu pjeva već u trudnoći i ako s njim govori dijete će nesvjesno to zapamtiti“ (Seitz i Hallwachs, 1997; str. 25).

Osim osjetila sluha, fetus rano razvija osjetila okusa i dodira koji je izražen kroz pomicanje i pokrete rukama i nogama još u maternici. Možemo zaključiti kako i kod još nerođenog djeteta okolina ima utjecaj na njega, te iako još nije ni rođeno, prve poticaje za učenje dobiva upravo kroz svoju okolinu, a prvenstveno kroz majku.

2.2 Novorođenčeta

Marija Montessori je bila svjesna osjetljivosti tek rođenog djeteta i utjecaja okoline na njega. Proučavajući radove Frédérica Lebojera nailazi na potvrdu svog razmišljanja o osjetljivosti novorođenčeta. Prema njegovim tvrdnjama okolina u koje dijete dolazi nije prirodna, te smatra kako civilizacija nema osjećaja da to djeci nije prirodno, pa se ne trudi dovoljno da se dijete uvede i prilagodi sredini u koju dolazi (Seiz i Hallwachs, 1997).

„Život u embrionalno doba i život u djetinjstvu sadrže (što danas cijeli svijet priznaje) zdravlje odrasle osobe, zdravlje vrste. Zašto se onda ne uzme u obzir rođenje kao najveća kriza koju čovjek mora prevladati u životu“ (Montessori, 2003, str. 47)?

Kako navode Seiz i Hallwachs (1997), upravo je majka neizostavna veza između djeteta i svijeta u koje ono dolazi. Ona je ključan čimbenik u djetetovom prijelazu iz jednog života u

drugi. Marija Montessori iz tog razloga ukazuje na tu važnost jer smatra kako se briga o djetetu treba odnositi i na duhovnu razinu, a ne samo na tjelesnu.

2.3 Duhovni embrio

Montessori (2003) govori o tome da se briga o djetetu ne treba svesti samo u smislu tjelesnog života, već da odgoj djeteta započinje već od rođenja. Briga o psihičkom aspektu života jednako je važna kao i briga o fizičkom.

Montessori spominje „utjelovljenje“ kroz sliku novorođenog djeteta u čijem tijelu je zatvoren duh koji stiže na svijet, što je izraz njene religioznosti i potrebe da se dijete shvati na dubljoj razini od znanstvene, koja novorođenče objašnjava kao tijelo koje se sastoji od tkiva i organa. Naglašena je potreba da se odgoj shvati kao pristup koji će djetetu omogućiti psihički razvoj, a ne samo podučavanja. Stoga, čovjek postiže utjelovljenje kroz nama neshvatljivo djelovanje energije koja će djetetu dati snagu i mogućnost da upravlja svojim tijelom i mislima sukladno sa vlastitom voljom (Montessori, 2003).

U ranom djetinjstvu, Montessori naglašava postojanje dvaju važnih faza. „Prenatalna“ i „postnatalna“ embrionalna faza. Prva je faza koja započinje prije rođenja, te traje devet mjeseci, dok druga faza traje gotovo dvije godine nakon što je dijete rođeno. Dijete kao „fizički embrio“ ovisi o zaštiti tijela njegove majke, dok „duhovni embrio“ ovisi o okolini i majci koja ga voli i razumije, te mu pruža sigurnost i toplinu, ali i smišljeno stvara mogućnosti kojima će potaknuti njegov razvoj (Seiz i Hallwachs, 1997).

2.4 Rano učenje

Marija Montessori karakterizira djetetov duh kao „duh koji sve upija“, koji djetetu omogućava da uči u interakciji sa svojom okolinom, te tako stvara vlastite iskustvene spoznaje. Prema toj karakterizaciji Marije Montessori definirano je načelo upijajućeg uma, koje je objašnjeno u nastavku ovoga rada (Seiz i Hallwachs 1997).

2.5. Osjetljivi periodi

Prema Seiz i Hallwachs (1997), Montessori pedagogija se vodi mišlju kako je prvih šest godina izuzetno važno za ostvarivanje podloge i razvijanje određenih sposobnosti za daljnje učenje.

Razdoblja posebne osjetljivosti su definirana kao doba u djetetovom razvoju kada je sposobno s lakoćom usvojiti određena znanja i sposobnosti. Iako je učenje i nakon završetka osjetljivog razdoblja moguće, ono će za dijete ipak predstavljati određenu teškoću koju će mu biti mnogo teže za savladati. Poticaji kojima je dijete okruženo u toku osjetljivih razdoblja igraju veliku ulogu u uspješnom usvajanju potrebnih znanja. Okolina u kojoj dijete odrasta može pospješiti, ali i usporiti djetetov razvoj, ovisno o tome koliko je prilagođena i poticajna za dijete (Lawrence, 2003).

Montessori navodi neke osnovne karakteristike uočljive kod razdoblja posebne osjetljivosti:

- Vremenska ograničenost – razdoblje traje određen vremenski period nakon kojeg mu značaj opada, nakon čega dijete teže uči i razvija se na tom području.
- Preklopivost – iako se vrhunac za određeno područje postiže u zasebno vrijeme, područja osjetljivih razdoblja se mogu preklopiti što bi značilo da dijete može biti osjetljivo u isto vrijeme za društveno ponašanje, ali i za jezik.
- Uočljivost – dijete pokazuje interes za određene aktivnosti, te je lako uočljivo kako određena znanja usvaja s posebnom lakoćom, prema čemu se može raspoznati o kojem je razdoblju riječ.
- Sveprisutnost – sva djeca prolaze kroz razdoblja posebne osjetljivosti otprilike u istom dobnom razdoblju. Ona su prisutna i kod djece s teškoćama, iako se kod takve djece može dogoditi određeno vremensko odstupanje (Plicka, 2011).

Kako Lawrence (2003) navodi, Marija Montessori govori o šest područja posebne osjetljive koje je uočila promatrajući djecu i njihovo ponašanje.

- 1) Osjetljivo razdoblje za razvoj jezika – razdoblje koje se javlja i traje najdulje od svih ostalih razdoblja. Započinje od samog rođenja djeteta, te većinom traje do šeste godine djetetovog života. Dijete će na nesvjesnoj razini i prije nego se pojave ikakvi znakovi osjetljivog razdoblja, usvajati glasove i zvukove iz svog okruženja, a dijete će postati sposobno reproducirati materinji jezik bez obzira na kakvom dijalektu bilo i kako složen jezik bio. Upravo ovo razdoblje kada dijete uči materinji jezik, također je pogodno i za usvajanje drugog jezika koji nije materinji. Dijete već do tri godine usvoji osnovne jezične konstrukcije nakon čega slijedi nagli razvoj u govoru. Dijete pokušava komunicirati i izraziti svoje potrebe kroz govor. Tokom ovog razdoblja djetetova okolina mora biti svjesna koliku pažnju i strpljenje potrebno usmjeriti djetetu kako bi njegov razvoj teкао pravilno. Ukoliko dijete ne usvoji potrebna jezična i govorna znanja tokom ovog osjetljivog perioda, postoji velika mogućnost da će dijete imati teškoća u daljnjem govornom i jezičnom razvoju. Budući da se govor usvaja prema modelu, izuzetno je važno pravilno govoriti djetetu, čitati mu i pjevati kako bi mu se stvorio dobar govorni uzor i model prema kojemu će temeljiti svoje jezične sposobnosti. (Lawrence, 2003).
- 2) Osjetljivo razdoblje za razvoj pokreta - kao i razdoblje osjetljivosti za govor, razdoblje osjetljivosti za dodir također počinje odmah po rođenju djeteta. Osnovne motoričke sposobnosti kreću u razvoj još unutar majčine utrobe. Čim se dijete rodi, sposobno je izvoditi određene pokrete tijelom, a usavršavanje i daljnji razvitak započinje u dobi od godine i pol starosti. Svoj vrhunac dostiže negdje oko četvrte godine starosti kada se uz grubu motoriku kreće razvijati i fina motorika, a dijete postaje sve sposobnije kontrolirati vlastite pokrete i tijelo. Budući da je djetetu najbolji način za učenje vlastito iskustvo, nužno mu je osigurati uvijete koji će mu pružiti potporu za razvoj samostalnosti i neovisnosti o odrasloj osobi primjerice kod oblačenja, ili odlaska na toalet (Lawrence, 2003).
- 3) Osjetljivo razdoblje za red – razdoblje za red uočljivo je tijekom prve, pa sve do kraja druge godine u djetetovom životu. Odnosi se na uspostavljanje djetetova unutarnjeg i vanjskog reda. Da bi dijete uspjelo usvojiti sliku svijeta i uspostaviti orijentaciju, potrebna mu je dobro poznata i stalna okolina kako bi se lakše snašlo kod rukovanja s predmetima i snalaženju u prostoru. Dijete u ovom periodu treba okolinu koja mu

je poznata, te ukoliko se okolina promjeni dijete će loše reagirati na promjenu jer gubi sigurnost (Britton, 2000).

- 4) Osjetljivo razdoblje za društveno ponašanje – razdoblje između druge i šeste godine tijekom kojega dijete treba usvojiti određena društveno prihvatljiva ponašanja koja ovise o sredini u kojoj se nalaze. Djeca u ovom razdoblju stvaraju prve socijalne kontakte sa svojim vršnjacima, te se postepeno prilagođavaju društvenoj zajednici u kojoj se nalaze i usvajaju društvena pravila (Britton, 2000).
- 5) Osjetljivost za male predmete – osjetljivo razdoblje na ovom području javlja se između prve i druge godine kada dijete postane pokretljivije, a fokus usmjerava ka sitnim predmetima iz svoje okoline. Dijete takvim interesom nastoji razumjeti svijet koji ga okružuje proučavajući malene elemente koji su sastavni dijelovi većih cjelina (Britton, 2000).
- 6) Učenje putem osjeta – razdoblje koje također počinje čim se dijete rodi i traje gotovo do njegove pete godine života. U ovom razdoblju dijete postaje sposobno da proučava i shvaća sliku svijeta pomoću svojih osjetila. Dijete pomoću svih svojih osjetila istražuje svijet, a temelj djelovanja ovog razdoblja je razum (Montessori, 2003).

2.6. Odgojni stupnjevi

Kako navodi Rajić (2011), početna djela Marije Montessori su razvoj djeteta dijelila na tri razvojne faze koja su obuhvaćala razdoblja od rođenja do šeste godine, od šeste godine do dvanaeste godine, i fazu od dvanaeste do osamnaeste godine. U kasnijim djelima dodana je i četvrta razvojna faza koja nastupa poslije osamnaeste godine, te je svaka faza još razdijeljena na dvije podfaze. Svaka od ovih faza od djeteta očekuje dovoljan stupanj odgojno-obrazovnih postignuća na području kognitivnog, emocionalnog i socijalnog razvoja. Da bi se dostigao pravilan djetetov razvoj svaka od faza mora biti uspješno zadovoljena kako bi dijete moglo napredovati u slijedećoj fazi.

Razdoblje od 3. – 6. godine – Marija Montessori ističe upravo ovaj stupanj kao najvažniji jer je to vrijeme kada dijete uči u svakom trenutku svog življenja, kroz sva njegova osjetila. Svako novo iskustvo je za dijete učenje, te se rađa potreba djeteta da određene radnje izvodi bez pomoći okoline. Svaka pretjerana pomoć na ovom stupnju može biti kamen spoticanja za razvoj djeteta, stoga ovdje do izražaja dolazi glavni moto Montessori pedagogije – „pomoz mi da to učinim sam“. Osiguravajući mu da promatra stvari, osmišljava vlastite aktivnosti, barata predmetima i materijalima, uči se kako da si olakša obavljanje određenog zadatka. Idealni uvjeti poput osiguravanja poticajnih materijala i poticajne okoline u kojoj ne dostaje ljubavi, povjerenja i prihvaćanja, svakako bi djetetu osigurali sigurne temelje u daljnjem razvoju. Nadalje, u ovom razdoblju zanemaren ne može biti niti društveni razvoj kojeg se također dijeli prema stupnjevima. Tokom prvog stupnja djetetu je u centru pozornosti majka kroz koju se ostvaruje kao društveno biće te stvara prve dojmove. Nakon treće godine počinje proces polaganog odvajanja od majke, te započinje stvaranje novih kontakata kroz sudjelovanja u zajedničkim igrama s drugom djecom kako bi razvio sebe kao pojedinca, svoju ličnost i osobnost. Ovaj stupanj zovemo drugim nižim, te dijete ovdje razvija osjećaj za društvo ali i stvara vlastiti identitet kroz samostalne aktivnosti (Seiz i Hallwachs 1997).

Razdoblje od 6.-12. godine – prema Seitz i Hallwachs (1997), ovo razdoblje je obilježeno promjenama na djetetovom tijelu, događa se nagli rast. Mliječne zube mijenjaju trajni, te se osim fizičkih događaju i promjene u duševnom i duhovnom smislu.

Dijete pokazuje interes o razumijevanju pojava koje se ne mogu rukom opipati. Pojavljuju se prva poimanja o dobru i zlu, te se počinju razvijati moralne vrijednosti. Budući da dijete razvija sebe kroz moralni aspekt, važno mu je osigurati siguran moralni uzor odraslih osoba. Dijete doživljava procvat unutar svoga društvenog bića koje treba druge ljude, te se vodi određenim pravilima koje zadaje društvo. Unutar ovog razdoblja događa se i razvoj neokorteksta – trećeg sloja mozga koji djetetu omogućava razvoj apstraktnog i logičnog razmišljanja (Seiz i Hallwachs 1997). Kako navodi Montessori (2007), naglašavajući djeci poželjna i nepoželjna ponašanja, samim poštovanjem i slijedećem istih, kod djeteta će se razviti nova doza samopouzdanja i poštovanja prema samome sebi.

U ovom periodu javlja se potreba za prijateljstvima i druženjem, te je ovo pravi period da se potakne dijete razvoju samostalnosti. Budući da dijete postaje spremno za učenje koje se

odnosi na računanje, čitanje i pisanje, potrebno mu je omogućiti primjerene materijale i poticati ga na usvajanje određenih pravila, koja moraju biti jasna i smisljena (Schäfer, 2015).

Razdoblje od 12. – 18. godine – adolescentsko doba. Prema Rajić (2011), to je faza u kojoj mlada osoba traži svoje mjesto u društvu i preispituje se ponovo. Kod djeteta se razvija emocionalna stabilnost, potreba pripadnosti i doprinošenja društvu. Imaju potrebu znati kako im koje sposobnosti koriste, žele produbljivati svoja znanja i sposobnosti kako bi njihov trud i rad bio priznat, a od okoline trebaju podršku i pomoć da to ostvare (Schafer, 2015). Razdoblje je obilježeno krizama i labilnostima, mladi pomalo odlaze iz sigurnog djetinjstva, te se pokušavaju ostvariti kao samostalni i slobodni pojedinci stvarajući nova poznanstva (Seiz i Hallwachs 1997). Pojedinci imaju potrebu za prihvaćanjem u društvu, osjećajem vrijednosti i uvažavanjem njihova rada.

Djeca ove dobi postaju osjetljivija na negativne podražaje poput omalovažavanja, te je ovaj period vrlo važan jer se u njemu razvijaju osobine koje će ga pripremiti za društveni život. Premda u ovoj fazi razvoj nije završen, velike su mogućnosti pojave anomalija koje će otežati (Montessori, 2007).

Razdoblje od 18. godine - zadnji odgojni stupanj nastupa s osamnaestom godinom, kada postoji određena doza samostalnosti, zrelosti i sposobnosti za samostalne odluke. Ideja koja je stvorena kroz Montessori pedagogiju je ideja o slobodi koja djetetu treba pomoći da ostvari nesmetani razvoj u pedagoškim okvirima (Seiz i Hallwachs 1997).

3. Načela kojima se Montessori pedagogija vodi

3.1. Načelo upijajućeg uma

Unutar prvih šest godina djetetovog života njegov um nesvjesno obrađuje i upija veliku količinu podataka iz svoje okoline. Dijete prve tri godine informacije upija i crpi iz svoga okruženja ne razvrstavajući ih, te tako stvara temelje za buduća znanja. S navršene tri godine informacije iz okoline se i dalje crpe, ali se sada javlja i doza selektivnosti. Kako navode Garmaz i Tomašević (2018), taj period je najvažniji jer djetetu omogućava da razvije inteligenciju i svoje cjelovite psihičke sposobnosti. „S druge strane, utisci prodiru u djetetov um i oblikuju ga. Ono uspijeva sve naučiti, a da nije svjesno da uči“ (Garmaz i Tomašević, 2018; str. 455).

3.2. Načelo pripremljene okoline

Jedno od značajnijih načela za cjelokupnu Montessori pedagogiju. Okolina je bitan čimbenik koji pomaže djetetu da izgradi sebe, ona mora biti dobro pripremljena, kao i dobro pripremljen odgajatelj (Plicka, 2011). Kako Garmaz i Tomašević ističu (2018), Marija Montessori je bila detaljna i jasna u opisu mjerila za izgled okoline, ali i ponašanje odraslih u Montessori ustanovama. Okolina o kojoj se radi je prostor prilagođen potrebama djeteta koji sadrži sve kako bi se prilagodilo na duhovnoj, duševnoj i umnoj razini.

Prema Wikelfelt (2011), okolina u kojoj se dijete nalazi mora biti puno podrške i razumijevanja, bez neprijateljstva i stresa, kako bi dijete imalo osjećaj prihvaćenosti i želje da mu se pomogne. Napredak i razvoj koji se osigura kroz okolinu koja podržava i prihvaća, omogućiti će djetetu pravilan razvoj na mentalnoj razini, kao i integraciju u društvo, budući da će upravo iz okoline naučiti koja su to ponašanja prihvatljiva i dobrodošla u različitim socijalnim kontekstima. Djetetu su za stjecanje tih znanja neophodne druge osobe, koje će mu biti uzor pomoću kojega će usvojiti pozitivna ponašanja (Bašić, 2011).

Namještaj mora biti takav da svojim dimenzijama odgovara djeci, te su stolovi i stolci

razmješteni po čitavom prostoru, tamo gdje su potrebni, a soba je raspoređena u različite kutke aktivnosti prema kojima su razmješteni materijali iz određenog područja, s otvorenim policama kako bi dijete u svakom trenutku moglo vidjeti što se točno tamo nalazi (Jagrović, 2007).

Namještaj zajedno s materijalima koje će dijete koristiti za učenje mora poticati i duševni razvoj istovremeno. Okolinu se smatra odgojnim sredstvom i znakom slobode u istome, te ona mora djetetu osigurati da aktivnosti provodi na način koji će njemu najbolje odgovarati. Iako je za vrijeme nastanka Montessori pedagogije bilo nezamislivo dopustiti djetetu da slobodno šeće po učionici za vrijeme nastave, danas je slobodna igra i poticajna okolina sastavni dio vrtićkog okruženja. U okolini koja se vodi Montessori pedagogijom potrebno je pri uređenju prostora uključiti estetski kriterij i umjetnički karakter. Kako navode Jurčić i Markić (2011), upravo estetika materijala i prostora je čimbenik koji privlači dijete na rad s određenim materijalom. Stoga, u prostorijama nije rijetkost vidjeti vjerne fotografije koje prikazuju zavičajne ljepote, situacije iz života ili pak simbole koji su vjerske tematike. Nije na odmet koristiti prave biljke o kojima djeca tada vode računa i brigu, a uz biljke mogu se brinuti i o nekoj manjoj životinji. Materijali se izrađuju od prirodnih sirovina poput metala, boja ili drveta (Garmaz i Tomašević, 2018). Prostor mora biti uredno posložen i čist kako bi djeca samostalno mogla pronaći materijale, koji trebaju biti postavljeni uvijek na istom mjestu. Urednost prostorije nije samo zadatak odgajatelja ili učitelja, već se u održavanje urednosti uključuju i sama djeca (Matijević, 2001).

3.3. Načelo promatranja

Svoju pedagogiju Marija Montessori je razvila na osnovu promatranja djeteta, te uvažavanja njegovih specifičnih interesa i potreba. O poznavanju osobina djeteta ovisi hoćemo li mu pravovremeno, za vrijeme njegovih osjetljivih razdoblja, pružiti materijale koji će mu pomoći u njegovom razvoju. Pri promatranju ne trebamo djetetu dati do znanja da je predmet promatranja kako bi se moglo ponašati čim prirodnije i slobodnije. Nadalje, potrebno je pozornost obratiti na sitnice u njegovom ponašanju i uočavanje razloga zbog kojih određene greške nastaju. Kada shvatimo razloge koji koče dijete u razvoju, naš zadatak je prikazati djetetu kako da prepreku svlada. Samim time se ostvaruje jedna od zadaća Montessori

pedagogije, pokazati djetetu kako da nešto učini sam (Lawrence, 2003).

Prema ovome možemo zaključiti kako djetetu nije potrebno gotovo rješenje određenog problema, nego samo uputa pomoću koje će samo doći do zaključka. Iako roditelji i odgajatelji ponekad nesvjesno oduzimaju djetetu slobodu samostalnosti ne dopuštajući mu da napravi nešto bez obzira koliko mu za to vremena trebalo. Djeca trebaju samostalnost i teže ka njoj, a zadatak nas kao odgajatelja je pružiti im mogućnosti i prilike da samostalno shvate određene zakonitosti.

3.4. Načelo osobnog tempa i trajanja rada

Kako bi se osigurao individualan pristup djetetu, kojemu ova pedagogija teži, on ovisi o interesu i motivaciji samog djeteta. Da bi se spriječilo da dijete rješava zadatke koji su preteški za njegov razvojni stupanj, u Montessori pedagogiji mu se omogućava da sam prati svoj vlastiti tempo i ritam, te da samostalno odluči čime će se baviti i koliko dugo. Vrijeme ne smije biti ograničeno, djetetu se treba dati onoliko vremena koliko je njemu potrebno za određenu aktivnost koju je samo odabralo.

3.5. Načelo slobodnog izbora i ponavljanja

Pedagogija Marije Montessori smatra kako će dijete najbolje učiti i usvajati znanja ako radi ono što ga stvarno zanima. Prema tome, djetetu treba omogućiti da samostalno odabere svoje aktivnosti. Jedno od važnih obilježja koje su specifične za ovu pedagogiju su otvorene police na kojima se nalaze raznovrsni materijali i djetetu uvijek dostupni. Omogućavajući djetetu slobodni izbor pri odabiru materijala, ono odabire prema svom vlastitom nahođenju, prilagođavajući se vlastitom tempu, te ponavlja vježbu onoliko puta koliko god je njemu potrebno da bi zadovoljio svoju spoznajnu potrebu (Seiz i Hallwachs, 1997). Kako navodi Buczynski (2011), mogućnost djeteta da samostalno odabere materijale, pomažu mu da pronade vlastitu osobnost. Djetetu je omogućen izbor i sloboda o tijeku rada, što čini proces rada učinkovitim.

3.6. Načelo provjere ispravnosti

Prepoznavanje greške je sastavni dio rada, kako djeteta tako i odraslog čovjeka. Lawrence (2003) objašnjava kako kod djeteta trebamo potaknuti pozitivan stav pri nastanku pogreške, kako bi uklonili strah od iste. Pogreškama treba pristupiti tako da se pruži rješenje u slučaju nastanka, a ne prijekor ili osuda. Osiguravajući djetetu da samo provjeri svoj rad, stvaramo mogućnost samoprocjene i vrednovanja vlastitog rada, te ga ohrabujemo da nešto čini iako smatra da je zadatak možda težak za njega (Lawrence, 2003).

3.7. Načelo discipline

Disciplina je usko povezana sa pojmom slobode u Montessori pedagogiji. Kako bi dijete postiglo vrhunac svoga razvoja i bilo u stanju prikazati svoju vlastitu ličnost, nužno mu je osigurati djelovanje unutar svoje okoline u kojemu ima slobodu i mir istovremeno. Osiguravanjem slobode dijete preuzima na sebe odgovornost koja na kraju dovodi do discipline, te samokontrole. Dijete koje dosegne dovoljnu razinu unutrašnje slobode djelovati će tako da ne krši prava drugih, već da čini dobro, kako sebi tako i drugima. Prihvaćajući cjelokupni ustroj dolazi do pokoravanja zakonitostima, te disciplina gubi smisao prisile i postaje slobodna volja (Phillips, 1999).

3.8. Načelo mirovanja

Djeca kada dosegnu određenu razinu koncentracije, udubljeni u svoje aktivnosti mogu raditi u potpunoj tišini. Kako navodi Rajić (2012), Montessori pedagogija shvaća da su ključni elementi u obrazovanju upravo periodi duboke koncentracije, tzv. „polarizacije pažnje“. Vježbe tišine Marija Montessori je otkrila i razvila kada je među djecu donijela malenu bebu. Djeca su pokušavala disati nečujno kao djeteta, pomicati se nečujno kao beba, te ne proizvoditi baš nikakav zvuk. Pokušavajući održati tišinu, ona im se svidjela, te postala predmetom ponavljanja u njihovoj praksi. Trudeći se biti što tiši pri svojim kretnjama postajali su sve spretniji i okretniji, te bi bivali sve sretniji kada bi vidjeli svoj uspjeh (Montessori, 2003).

3.9. Načelo tri stupnja spoznavanja

Prema Seiz i Hallwachs (1997), djecu uvodimo u materijale u tri stupnja spoznavanja koji nestanu onog trenutka kada dijete krene samo raditi s materijalom. Kod prvog stupnja navodi se naziv predmeta, te se djeci taj isti predmet pokazuje. Nakon toga slijedi izgovaranje naziva i samostalni odabir, a na kraju se postavlja pitanje o nazivu i očekuje se djetetov odgovor na pitanje.

3.10. Načelo heterogenosti skupine i inkluzija

Montessori grupe se sastoje od raznovrsno, te se uključuju djeca različitih starosnih dobi pazeći da je omjer dječaka i djevojčica sličan. Kako navodi Jagrović (2007), razredi s različitim godištim stvaraju heterogenost u skupini, te je stoga Marija Montessori najviše pažnje pridavala skupinama s tri godišta. Kako bi se omogućila raznovrsnost kontakata i poticaja, uključuju se djeca koja su na različitim stupnjevima razvoja. U takvim grupama se događa da mlađa djeca promatraju stariju, te ih oponašaju u radnjama. Starija djeca će štititi i pomagati mlađoj te preuzimati odgovornost za njih. Kod starije djece raste samosvijest na osnovu toga što im se mlađa djeca dive, te pokazuju interese za ono čime se oni bave. Budući da djeca u takvoj grupi vide potrebe, a ne nemogućnosti, moguće je uključiti i djecu koja imaju teškoća u razvoju, čime se potiče njihova samostalnost i funkcioniranje unutar skupine. Razina međusobnog natjecanja je niska, a postiže se skladno djelovanje u zajednici (Phillips, 1999). Djeca koja znaju više pomoći će djetetu koje ima teškoće, te tako sebi omogućiti razvoj neovisnosti i samostalnosti, što će imati pozitivan utjecaj na njihov kognitivni razvoj (Hellbrügge i Dattke, 2011).

4. Područja obuhvaćena Montessori pedagogijom

4.1. Vježbe usmjerene poticanju samostalnosti u svakodnevnom životu

Briga za sebe i za druge je pojava s kojom se djeca svakodnevno susreću. Da bi se potaknuo razvoj samostalnosti, u Montessori pedagogiji provode se određene vježbe čiji cilj je stjecanje potrebne razine samostalnosti, redosljedna i ustrajnosti. Takve vježbe se još nazivaju i vježbama iz praktičnog života, a imati će utjecaj na dijete tokom čitavog života, jer direktno utječu na njegov mentalni razvoj (Wikefelt, 2011). Svi materijali koji se koriste trebaju veličinom odgovarati djetetu (npr. mala metla, šalica ili čaša).

Vježbe za poticanje samostalnosti Seiz i Hallwachs (1997) dijele na tri glavna područja:

- Briga o sebi – kako zakopčati košulju, obući se ili svući, brinuti o higijeni ruku.
- Briga o svojoj okolini – pranje i brisanje stolova, čistoća rublja, metenje poda, briga o vrtu, biljkama ili životinjama.
- Briga o odnosima unutar zajednice – kako zamoliti za pomoć, ponuditi goste ili pravilno pozdraviti.

Primjer prema Pitamić (2014) – zakopčavanje dugmadi – aktivnost koju je potrebno podijeliti u faze kako bi dijete moglo shvatiti čitav proces. Prvo moramo pokazati postupak na odjeći koja nije na djetetu, krećući odozdo prema gore.

Slika 1- vježbe za razvoj samostalnosti

4.2. Vježbe za razvoj osjetilnosti

Kod osjetilnog materijala je važno ponuditi ga u više različitih varijanti, premda se svaka vježba treba odnositi na jedno osjetilo. Djeca kroz ovaj materijal stvara spoznaju o veličini, površini, boji i obliku, te vodi dijete putem osjetila do unutarnjeg reda i „materijalne apstrakcije“. Važna karakteristika ovih vježbi je njegova jednostavnost koja dijete uvodi u stanje duboke koncentracije i mira, pa ima gotovo meditacijsku ulogu u radu.

Primjer aktivnosti prema Pitamić (2014) – razlikovanje zvukova: odabirom različitih predmeta djetetu se predstavlja ideja kojom ćemo oslušivati dali predmet proizvodi tihi zvuk, ili glasni. Dijete nakon oslušivanja razvrstava koji predmet proizvodi tihi, a koji glasni zvuk.

4.3. Vježbe koje pomažu usvajanju jezika i govora

Budući da dijete jezik i govor upoznaje kroz sluh, pokret i vid, zbog svoje povezanosti, smatraju se neophodnim stavkama za razvoj čitanja i pisanja, učenja novih riječi i proširivanja rječnika. Osjetljivo razdoblje za učenje jezika je upravo u vrtićkoj dobi, te Seiz i Hallwachs (1997) opisuju djecu u tom stupnju kao sretnom što mogu proširivati svoj rječnik, i veselom svaki put kada nauče neku novu riječ. Materijal koji se koristi za razvoj jezika uvodi djecu u materinji ili strani jezik, nudi širenje rječnika i priprema dijete za čitanje i pisanje. Svrha ovih vježbi je naučiti dijete „totalnom čitanju“, odnosno razumijevanju pročitanoog teksta.

4.4. Vježbe za razvoj matematičkih sposobnosti

Vježbe koje su usmjerene na područje matematike pomažu djetetu da doživi matematičke pojmove u konkretnom smislu. Budući da se Montessori vježbe vode logikom, one se nastavljaju od osjetilnih prema matematičkima. Zadatke iz osnove matematike dijete savladava kroz konkretan rad, a doživljavanje matematičkih pojmova započinje upravo kroz promatranje i dodir, stoga se simbol koji predstavlja broj uvodi tek kada se pojmovi upoznaju na vizualnoj i osjetilnoj razini. Radnje koje se izvode moraju poštovati logički slijed, biti

jasne i ponovljene, što kod djece potiče razvoj mišljenja određenim redom, iz čega proizlazi sposobnost djeteta da stvara apstraktna mišljenja. Zbog svoje specifičnosti učenja kroz rad, matematičko se učenje smatra kinestetičkim. Iako mnogo predškolske djece rano pokaže interes za brojanje i brojeve, on se većinom gubi kada djetetu zadatci postanu preteški pa ih dijete ne može shvatiti. Materijalima se djetetu želi pomoći da savlada osnovne zakonitosti u matematici na njima primjeren način, te se tako potiče razvoj „matematičkog duha“ kako bi dijete savladalo poteškoće koje su nastale (Seiz i Hallwachs, 1997).

Slika 2 -povezivanje broja i brojke

4.5. Vježbe iz sfere kozmičkog razvoja

Prema ideji Marije Montessori, materijali iz sfere kozmičkog razvoja pomažu djetetu pri uspostavljanju kontakta sa svijetom. Cilj ovog područja nije opteretiti dijete gomilom informacija, već mu omogućiti da istraži i otkrije svijet putem interdisciplinarnog i zornog učenja (Seiz i Hallwachs, 1997).

Bit kozmičkog odgoja je približiti djetetu ideju povezanosti i ovisnosti elemenata koji čine svijet. Naglašava se važnost poštovanja čovjeka bez obzira na dob, spol ili rasu, te njegovo prihvaćanje i razumijevanje (Phillips, 1999). Budući da ovi materijali nisu lako dostupni, to ne smije biti razlog da djeca oskudijevaju u poticajima. Odgajatelji su ovdje glavni akteri koji trebaju izraditi materijale koji su potrebni kako bi obuhvatili sve elemente kozmičkog odgoja. Kozmički odgoj se bavi sa nekoliko područja: zoologija, zemljopis, botanika, povijest, etika, umjetnost, antropologija, evolucija, ekologija, astronomija, te informatika.

Montessori kroz „kozmičke priče“ nudi djetetu ideju o tome kako čitav svemir izgleda, potiče

ga na razmišljanje i stvaranje vizije o svijetu. Budući da je glavna ideja bazirana na „cjelini“, djecu se uči tome da su različitosti u kulturama, pojave i događaji u prirodi, kao i oni sami, dio jedne velike cjeline – svijeta (Kortschack-Gummer, 2011).

Slika 3- karta svijeta, kozmički odgoj

5. Didaktički materijali iz područja jezika

Zbog čega je Montessori metoda važna za razvoj jezika?

Jezik je glavno sredstvo komunikacije i sporazumijevanja između ljudi, koji nam omogućuje da izrazimo vlastite misli, potrebe i želje pomoću čega postajemo aktivnim djelom zajednice. Usvajanje jezika započinje još prije samog djetetovog rođenja, te je dokazano kako djeca najvažnije razdoblje za usvajanje jezika prolaze do treće godine života. Usvajanje jezika je kompleksan sustav koji se odnosi na komunikaciju pomoću glasa i pisma. Djeca nesvjesno, kopirajući svoju okolinu i kroz igru, postavljaju temelje za usvajanje materinjeg ili stranog jezika. Zbog svoje kompleksnosti, Marija Montessori smatra kako je bolje da čitanje i pisanje budu odvojene cjeline, te da se tako i vježbaju (Lawrence,2003). Kako bi dijete usvojilo sve elemente jezika, nužni su osnovni preduvjeti koji se moraju zadovoljiti.

1. Dijete mora imati želju za govorom, mora postojati motivacija.
2. Osobne pretpostavke poput sposobnosti koncentracije i pažnje.

3. Tjelesni preduvjeti – potpuno razvijeni govorni i slušni organi.
4. Gramatičko razumijevanje – povezivanje glasa i znaka u smislenu jedinicu.
5. Mora shvaćati značenje riječi – semantički preduvjet (Schäfer, 2015).

Priprema ruke za pisanje

Marija Montessori zaključuje kako je pisanje ustvari kombinacija različitih linija i pravaca, te da je prije samog čitanja i pisanja potrebno usvojiti upravo znanja o tim linijama i pravcima. Dakle, djetetu treba omogućiti da usvoji znanje o tome kako se povlače različite linije, u raznim smjerovima, te kako od njih nastaju oblici. Montessori ističe kako je djeci potrebno mnogo vremena da uoče razlike između zakrivljenih i ravnih linija, kao i okomitih i vertikalnih. Iako se nama čine kao jednostavni zadatci, djetetu koje tek ulazi u svijet pisanja ovo može predstavljati velik izazov. Ideja o vježbama koje će djetetu biti ponuđene prije samog pisanja, kod Marije Montessori se rodila na temelju promatranja djeteta koje nije moglo šivati, jer nije znalo kojim pokretima da započne. Uočila je sličnost između šivanja i pisanja, te zaključila kako bi na sličan način trebalo pristupiti i pisanju (Montessori, 2001).

Montessori (2001) stoga razlikuje dvije vrste pokreta, od kojih je jedna usmjerena na pravilno držanje olovke, ili drugog sredstva pisanja, a druga na same oblike svakog slova i njihovo prenošenje na papir.

Lawrence (2003) smatra kako je djetetu potrebno mnogo vježbe prije nego nauči kontrolirati ruku i pokrete. Iz tog razloga je potrebno djetetu pružiti priliku da radi rukama, te tako uvježbava razne pokrete. Djetetu treba dopustiti da si samostalno ugrabi hranu koristeći kutljaču, veliku žlicu ili hvataljku, nožić za mazanje na kruh, vrč sa tekućinom, ili jednostavno korištenje čaše. Svakodnevne aktivnosti pomoći će mu s koordinacijom i kontrolom pokreta, te pri labavljenju ručnog zgloba koji ima veliku ulogu pri procesu učenja pisanja.

Aktivnosti koje se mogu ponuditi djetetu van svakodnevne upotrebe, a u svrhu predvježbi za pisanje prema Lawrenceu (2003) mogu biti:

- Presipavanje sitnog materijala iz vrčića – za ovu vježbu možemo koristiti bilo kakve grahorice, ili žitarice koje će dijete sipati iz jednog vrčića u drugi. Budući da je Montessori materijal postavljen na poslužavnike, čak i ako dijete prosipa materijal, on će ostati na poslužavniku, a dijete će samo moći skupiti materijal natrag u vrč. Nadalje ova vježba može biti izvedena također kao prenošenje materijala žlicom iz jedne u drugu posudu.

Slika 4- presipavanje materijala u posudice

- Razne slagalice – preporučuje se da imaju neravnine sa svih strana, kako bi dijete bilo primorano koristiti palac i kažiprst.
- Slikanje prstima – razlivena boja na podlošku po kojoj dijete može slobodno prolaziti prstima stvarajući tako jedinstvene oblike.

Slika 5- slikanje prstima

- Vježbe šivanja – mogu biti izvedene u mnogo različitih oblika, kao što su npr. provlačenje špage kroz drvene okvire u raznim oblicima, provlačenje špage

kroz oblike nacrtane na papiru ili filcu.

Slika 6- materijal za šivanje

- Oblikovanje slova u sitnom materijalu - u plitku posudu se nasipa materijal koji će dijete oblikovati pomicanjem prsta, prema zadanom predlošku. Na predlošku se mogu ispisati brojevi, slova, ali i razni oblici i linije koje dijete treba usvojiti.

Slika 7 - trag u pijesku

Montessori metoda pomaže djeci od najranije dobi, kroz brojne aktivnosti koje su različite kompleksnosti i posebno osmišljene materijale i pribor za rad, u njima poticajnom okruženju samostalno uče kroz igru, te samostalno napreduju u ovom području. U procesu učenja odgajatelji nenametljivo omogućuju proces učenja pripremajući poticaje i aktivnosti.

Pristup čitanju i pisanju

Prema Lawrenceu (2003), proces učenja čitanja i pisanja treba biti djetetu zabava, te predstavljeno kao igra, a ne proces kojeg se treba i mora usvojiti zbog same svoje složenosti i kompleksnosti. Iako se aktivnosti usmjeravaju ka čitanju i pisanju, one su djetetu ipak samo igra, te im ne treba tražiti veći cilj. Dijete se treba igrati zbog igre same i zabave koja iz nje proizlazi. Vještine koje će se usvojiti kroz zabavu na određenoj razini, na kraju će se spojiti u cjelinu, i dovesti do pojave čitanja i pisanja. Igre trebaju počinjati od onog što je djetetu već poznato, te postepeno dobivati na težini i kompleksnosti. Izuzetno važno je pratiti djetetov napredak i uočavati mogućnosti, te sukladno tome aktivnosti prilagođavati i birati u skladu s njegovim mogućnostima. Čitavom procesu učenja pomaže i okolina koja treba biti puna ljubavi i razumijevanja, koja dobro poznaje dijete i njegove sposobnosti i interese, i razinu napretka. Sve to je potrebno budući da dijete treba individualan pristup koji mora u potpunosti odgovarati njegovim razvojnim karakteristikama.

Svojstva Montessori materijala i pribora

Materijali kojima se služi u Montessori pedagogiji su specijalno oblikovani didaktički materijali. Materijal se slaže na police otvorenog tipa, uvijek je vidljiv i dostupan djetetu, te je složen tako da dijete vodi od lakše vježbe prema težoj, od konkretnoga prema apstraktnom. Za odabir materijala koristi se nekoliko kriterija:

- a) Dostupnost - dijete ne ovisi o odrasloj osobi, ono samo može pristupiti materijalu kako bi radilo s njim.
- b) Poticanje aktivne djetetove djelatnosti – kod djeteta potiče misli, ruku i svih osjetila.
- c) Primjerenost potrebama i sposobnostima - vodi se idejom postupnog kretanja od jednostavnijeg prema složenijemu. Materijal se prilagođava djetetovim

potrebama.

- d) Mogućnost uočavanja pogreške – zbog svog posebnog oblikovanja, djetetu je omogućeno da uoči pogrešku i samostalno je ispravi (Phillips, 1999).

Materijale se slaže većinom na podloške kako bi dijete samostalno vježbu moglo premjestiti do mjesta rada. Moraju biti kompletni i čisti. Uvijek su postavljeni na isto mjesto, te ukoliko se sastoje od više elemenata boje se u istu boju kako bi dijete bilo u mogućnosti povezati više elemenata u cjelinu.

Materijali za poticanje jezičnog razvoja

Najveća podrška razvoju djeteta je obitelj i odgajatelj koji moraju biti dobar jezični uzor. To se odnosi na to da odgajatelj mora ispravno govoriti, biti jasan i razgovijetan dok se obraća djetetu ili dok govori. Osim slušanja govora, bitno je da sluša i odrasle kako čitaju. Kako Lawrence (2003) navodi, djeca će uživati u čitanju ukoliko primijete da to odrasla osoba radi sa zadovoljstvom. Montessori metoda iz tih razloga veliki značaj pridaje korištenju pjesama, stihova, rima i zagonetki (Phillips, 1999).

Materijali za razvoj jezika grupirani su u nekoliko kategorija koje će dijete poticati da se govorno izražava, slaže riječi i imenuje, te da opisuje i uvježbava čitanje i pisanje (Phillips, 1999).

- a) Slike koje opisuju pojmove – pomažu kod povećanja fonda riječi, a grupiraju se prema pojmovima koji su iz djetetove neposredne okoline. Pojmove koje dijete još ne poznaje uvode se prema principu tri faze upoznavanja.
- b) Kartice s nazivima - potiču čitanje, prepoznavanje i razlikovanje.

Slika 8- kartice s nazivima

- c) Metalni okviri s umetaljkama različitih oblika – pripremaju dijete za pisanje, pomažu djetetu da ovlada gramatičkim izražavanjem kao vještinom. Osim toga, pomažu djetetu kod labavljenja ručnog zgloba i pri razvoju fine motorike šake.
- d) Mali predmeti i kartice s njihovim nazivima – vode ka usvajanju vještine čitanja, mali predmeti se postavljaju sa karticama na kojima je ispisan njihov naziv, ili se uparuje s nazivom koji je odvojen od predmeta.
- e) Slova na hrapavom papiru – dijete se upoznaje i uči se identificirati slova abecede pomoću vizualnog i taktalnog iskustva. Po slovima se prolazi u smjeru pisanja pojedinog slova zbog toga što će dijete upamtiti kako se koje slovo piše, te kako treba koje slovo izgledati, bez obzira što trenutni fokus nije na pisanju (Lawrence, 2003).

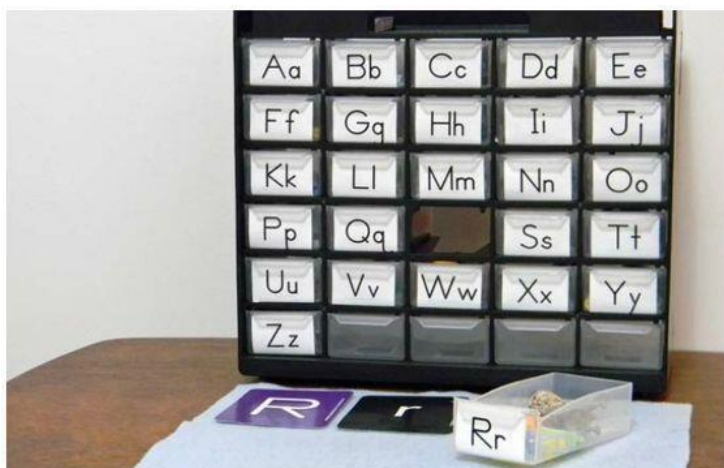
Slika 9- slova od brusnog papira

- f) Predmeti grupirani u cjelinama po tri – pomoću ovog materijala dijete usvaja razlučivanje pojedinog glasa koji se može nalaziti na početku, sredini ili na kraju riječi (Phillips, 1999). Započinje se sa nekoliko osnovnih slova te se postepeno, kako dijete usvaja ponuđena slova, dodaju nova.

Slika 10 -predmeti grupirani u skupine po tri

- g) Pomična abeceda – koristi se kada dijete usvoji većinu slova pomoću brusnog papira, dijete počinje slagati prvo riječi pa rečenice. Stvara se veza između čitanja i pisanja. Pomoću pomične abecede dijete će spoznati kako slova čine riječ, i usvojiti tok riječi od lijevog prema desnome (Lawrence 2003).

Slika 11 - pomična abeceda

- h) Igre pisanja slova – uključuju magnetne ploče sa slovima, magnetne slike s riječima, slova od spužve, materijali s matricama riječi i slova, uparivanje malih i velikih slova (Lawrence, 2003).
- i) Zvučne igre - bitne su za razvoj uočavanja razlika u glasovima, budući da su govor i sluh usko povezani. Aktivnosti koje će pomoći razvoju sluha su razne igre kojima će se identificirati zvuk, slušati zvuk, zvučne kutijice, razne brojalice i pjesmice u rimi (Lawrence, 2003).
- j) Čitanje – dijete spaja glasove od kojih se riječi sastoje, a koristi se čitanje pomoću predmeta (riječi se ispisuju ispod predmeta), izgovaranje viđenog, što dovodi do čitanja bez predmeta. Izuzetno je bitno da se dijete ne tjera da čita, ono će postepeno samo doći do samog procesa čitanja. Činjenica da se slova izgovaraju i imenuju, kao i riječi kojima se dijete bavi, spontano će dovesti do čitanja (Lawrence, 2003).
Montessori (2001) napominje kako je čitanje i pisanje povezano od samih početaka upravo zbog zvuka kojim se predstavlja neko slovo ili znak, te dijete na nesvjesnoj razini tako povezuje znakove i zvukove.

Slaganje riječi

Slaganju riječi se može pristupiti čim dijete usvoji nekoliko različitih samoglasnika i suglasnika. Kao i kod svih vježbi bitno je da odgajatelj ili roditelj vlastitim primjerom pokaže kako od nekoliko slova slažemo riječ. Slova se iz slagarice uzimaju jedno po jedno, te slažu pored. Uslijed uzimanja slova, svako se izgovara uz unaprijed izgovorenu riječ. Djeca u pravilu pokazuju interes za vlastiti jezik, te će rado učiti slova i od njih slagati riječi. Kod slaganja riječi najviše se koriste pomične abecede, te se djetetu ukazuje također i na redosljed slaganja riječi – s lijeva na desno.

Cjelokupan slijed provođenja aktivnosti

Kako objašnjava Philips (1999), Marija Montessori je predložila redosljed kojima se pristupa djeci kroz pet stupnjeva.

1. Na ovom stupnju je važno postaviti temelje za koordinaciju pokreta – dijete usvaja nošenje i premještanje predmeta, premještanje stolica u tišini, otvaranje i zatvaranje vrata, hodanje na vrhovima prstiju. Nude se materijali izrađeni od drvenih okvira gdje dijete usvaja otkopčavanje i zakopčavanje dugmadi i patentnih zatvarača. Na prvoj razini se djetetu nudi grabljenje sitnog materijala žlicom i prenošenje spomenutog materijala u drugu posudicu, te različiti valjci koji postepeno povećavaju razinu složenosti.
2. Na drugom stupnju dijete usvaja tiho ustajanje i sjedanje za stol, čišćenje prašine, ulijevanje vode koristeći se vrčem, ravno hodanje po liniji, te vježbe za razvoj osjetila stube, uparivanje, kontrasti, upoznavanje s geometrijskim pojmovima.
3. Na trećem stupnju radi se na samostalnosti kod odijevanja, obuvanja, higijene tijela. Usvajaju se vještine pri održavanju čistoće prostora, lijepo ponašanje za stolom i rukovanje priborom za hranu. Osim toga, bitno je poticati kretanje i dodatan razvoj raznih osjeta. Radi se na glasovnoj analizi, upozna se s matematičkim materijalima, metalnim umetcima, te se usvajaju vježbe tišine.
4. Djeci se daje da peru posuđe, spremaju sobu i postavljaju stol. Upozna se sa slovima od brusnog papira i pokretnom abecedom, ritmičkim pokretima i proširuju se materijali za matematiku.

5. Aktualne su sve prijašnje vježbe uz dodatak detaljnije brige o sebi. Na ovoj razini dolazi do čitanja i pisanja riječi i rečenica. Djeca usvajaju pojedinosti iz gramatike te se uvode pisani računski zadatci.

Montessori odgajatelji

Marija Montessori napominje kako su odrasle osobe ovdje zbog djeteta, one stvaraju uzor i model za dijete, pa zbog toga trebaju biti svjesni svoje uloge i po tome prilagoditi svoje ponašanje. Podrška koja je djetetu potrebna ne smije izostati, a odgajatelji moraju pronaći adekvatno vrijeme za pohvale i nenametljiv način vodstva kako bi dijete samostalno u svome ritmu radilo na svom identitetu, strpljivo mu nudeći izbore do njegove odluke. Da bi se izgradila potrebna samosvijest kod djeteta, Montessori vrtići se ne vode idejom zabrane, već grupa daje vlastito pravilo prema kojemu se nešto može ili ne. Odgajatelj treba opremiti okolinu poticajima kako bi svaki pojedinac mogao koristiti ono što mu najbolje odgovara. Djetetu se dopušta da radi i napreduje prema svom tempu i slobodnom izboru, bez prisile (Phillips, 1999).

Odgajateljeva najveća prednost i sposobnost je uočavanje detalja kod svakog djeteta. Mora shvatiti kakve su djetetove sposobnosti i sklonosti, s kim dijete komunicira, te postoje li problemi u komunikaciji s drugom djecom. Nadalje, potrebno je uočiti dali dijete dostiže potrebnu koncentraciju i dali je dovoljno uporno za završetak aktivnosti, kako se govorno izražava, te ima li problema sa izričajem. Kada odgajatelj sve potrebne informacije, sposoban je na temelju opažanja prilagoditi prostor i materijale za siguran i nesmetan napredak u razvoju (Philips, 1999).

Osobine odgajatelja koje bi trebao posjedovati su vedrina, nježnost i pažljivost prema djeci. Onbi trebao biti dobro raspoložen, ali i dosljedan. Dosljednost će djetetu omogućiti da spozna i istraži svoje granice, a veza između djeteta i odgajatelja mora biti čvrsta da bi pridonijela ugodnoj i mirnoj atmosferi (Philips, 1999). „Dijete ne smije osjetiti da je učitelj „iznad“ njega. Učitelj treba biti veza između didaktičkog materijala i djeteta“ (Matijević, 2001, str. 39).

Zadatci za koje je odgajatelj zadužen odnose se na održavanje pribora za rad, te stvaranje

poticajne okoline. On treba imati znanje načinu korištenja i svrsi materijala i pribora, te poticati samoizgradnju djetetove osobnosti. Održava „radni ugođaj“ i osigurava djetetu nesmetani rad. Demonstrira djeci načine korištenja određenih materijala i skreće im pažnju na određeni materijal indirektnim uplitanjem. Ne pomaže djetetu ukoliko ono samo ne traži pomoć, te mu daje dovoljno vremena za neprekinutu aktivnost i pruža djetetu odobravanje i potvrdu kod pozitivno riješenog zadatka (Phillips, 1999).

Zaključak

Premda je Montessori pedagogija nastala prije mnogo godina, na temelju promatranja djeteta, ona je dobro poznata i prihvaćena diljem svijeta i u današnje vrijeme. Ona je u centar događanja stavila dijete i njegove potrebe, te radi na tome da se okolina prilagodi djetetovim potrebama, a ne prilagođava dijete okolini, već mu pomaže da se uklopi. Vođena određenim konceptima, pažnja se usmjerava ka tome da se dijete pouči samostalnosti, a ne opterećuje direktnim prenošenjem znanja. Montessori svojim pristupom nudi zanimljiv način učenja kroz igru, ne zanemarujući potrebu djeteta za igrom, već integracijom učenja u igru, te shvaća da dijete najbolje usvaja znanja ako ima iskustvo koje ga do spoznaja vodi. Posebnost ove pedagogije su posebno oblikovani didaktički materijali i dobro pripremljena okolina, koji djetetu pomažu da postepeno, bez da je svjesno da uči, usvaja temelje za daljnji napredak.

Utjecaj Montessori pedagogije vidljiv je u sadašnjem kurikulumu predškolskoga odgoja. Pomažući djetetu da razvije samostalnost, javlja se najbitniji čimbenik ljudskog postojanja – sloboda, koje je i temeljno pravo svakog čovjeka. Kroz istraživanje Montessori pristupa na području razvoja jezika, vidljivo je kako se dijete, malim koracima, na nesvjesnoj razini priprema za kompleksne procese učenja čitanja i pisanja upravo kroz igru i zabavu. Marija Montessori je svojim izuzetnim stavovima pomogla brojnoj djeci diljem svijeta da se promjeni pristup prema njima, te da se na dijete pogleda kao na osobu vrijednu poštovanja.

Literatura

1. Britton, L. (2000). *Montessori učenje kroz igru: za djecu od 2 do 6 godina: priručnik za roditelje*. Zagreb: Hena com.
2. Bašić, S. (2011). Modernost pedagoške koncepcije Marije Montessori. *Pedagogijska istraživanja*, 8 (2), 205-216.
3. Garmaz, J. i Tomašević, F. (2018). Odgajanje opažanjem: neke specifičnosti odgoja prema Montessori pedagogiji. *Služba Božja*, 58 (4), 443-464.
4. Hellbrügge, T. i Dattke, J. (2011). Prednosti pedagogije Marije Montessori za zajednički odgoj i obrazovanje djece s teškoćama u razvoju i djece tipičnog razvoja. U: Ivon, H., Krolo, L. i Mendeš, B., (ur.) *Pedagogija Marije Montessori – poticaj za razvoj pedagoškog pluralizma*, Split: Dječji vrtić Montessori dječja kuća, Udruga Montessori pedagogije, 137-147.
5. Jagrović, N. (2007). Sličnosti i razlike pedagoških modela Marije Montessori, Rudolfa Steinera i Célestina Freineta. *Školski vjesnik*, 56 (1. - 2.), 65-77.
6. Jurčić, M. i Markić, I. (2011). Pedagoško-didaktička koncepcija, organizacija i praksa u Montessori školi. U: Ivon, H., Krolo, L. i Mendeš, B., (ur.) *Pedagogija Marije Montessori – poticaj za razvoj pedagoškog pluralizma*, Split: Dječji vrtić Montessori dječja kuća, Udruga Montessori pedagogije, 167-179.
7. Kortschack-Gummer, K. (2011). Značajna načela dijaloga u koncepciji kozmičkog odgoja Marije Montessori. U: Ivon, H., Krolo, L. i Mendeš, B., (ur.) *Pedagogija Marije Montessori – poticaj za razvoj pedagoškog pluralizma*, Split: Dječji vrtić Montessori dječja kuća, Udruga Montessori pedagogije, 59-67.
8. Lawrence, L.(2003). *Montessori čitanje i pisanje: kako pomoći djetetu da nauči čitati i pisati*; priručnik za roditelje i odgajatelje za djecu 3 do 7 godina. Zagreb, Hena. Com.
9. Matijević, M. (2001). *Alternativne škole – didaktičke i pedagoške koncepcije*. Zagreb: TIPEX.
10. Montessori, M. (2003). *Dijete: tajna djetinjstva*. Zagreb: Akademija za razvojnu rehabilitaciju ; Jastrebarsko: Naklada Slap.
11. Montessori, M. (2007). *Od djetinjstva do adolescencije*. Beograd: DN Centar.
12. Montessori, M.(2001). *Otkriće djeteta*. Beograd: Čigoja Štampa.
13. Philipps, S. (1999). *Montessori priprema za život: odgoj neovisnosti i odgovornosti*. Jastrebarsko: Naklada Slap.

14. Pitamić M. (2014). *Pokaži mi kako se to radi: Montessori aktivnosti za vas i vaše dijete*. Zagreb: Mozaik knjiga.
15. Plicka, I.(2000). Prostor kao treći odgajatelj. U: Slunjski, E., Zbornik radova Čakovec2000, Učiti zajedno s djecom – učiti. Čakovec: Dječji centar Čakovec i Visoka učiteljska škola Čakovec, Knjigoplastika d.o.o.
16. Rajić, V. (2011). Razvojne faze djeteta i obrazovna postignuća u Montessori pedagogiji. U: Ivon, H., Krolo, L. i Mendeš, B., (ur.) Pedagogija Marije Montessori –poticaj za razvoj pedagoškog pluralizma, Split: Dječji vrtić Montessori dječja kuća, Udruga Montessori pedagogije, 155-165.
17. Rajić, V. (2012). Samoaktualizacija, optimalna iskustva i reformske pedagogije. *Napredak*, 153(2), 235-247.
18. Schäfer, C.(2015). *Poticanje djece prema odgojnoj metodi Marije Montessori*. Zagreb:Golden marketing - Tehnička knjiga.
19. Seitz, M., Hallwachs, U. (1997). Montessori ili Waldorf, Zagreb: Educa
20. Wikefeldt, U. (2011). Maria Montessori – Holistički pristup životu. U: Ivon, H., Krolo, L. i Mendeš, B., (ur.) Pedagogija Marije Montessori – poticaj za razvoj pedagoškog pluralizma, Split: Dječji vrtić Montessori dječja kuća, Udruga Montessori pedagogije,47-57.
21. Slika 1- zakopčavanje, preuzeto 18.07.2022.,
<https://www.maminsvijet.hr/briga-o-djeci/skolarci/montessori-pedagogija-sto-je-to-njena-nacela/>
22. Slika 2 – Povezivanje broja i brojke, preuzeto 18.07.2022., <https://www.vrtic-vg.hr/ostanimodoma-jedna.asp?page=43>
23. Slika 3- karta svijeta, kozmički odgoj, preuzeto 18.07.2022.,
<https://hrmdrustvo.hr/odgojna-podrucja-montessori-programa/kozmicki-odgoj/>
24. Slika 4- presipavanje materijala u posude, preuzeto 09.09.2022.
<https://masandpas.com/montessori-writing-tray/>
25. Slika 5- slikanje prstima, preuzeto 09.09.2022.,
<https://earth911.com/home-garden/diy-non-toxic-finger-paint-recipes-so-easy-a-kid-could-do-it/>

26. Slika 6- materijal za šivanje, preuzeto 09.09.2022.,
<https://www.trilliummontessori.org/sewing-ideas-montessori-classroom/>
27. Slika 7- trag u pijesku, preuzeto 09.09.2022., <https://masandpas.com/montessori-writing-tray/>
28. Slika 8– kartice s nazivima, preuzeto 18.07.2022.,
<https://www.pinterest.com/pin/59271600097301197/>
29. Slika 9 – Slova od brusnog papira, preuzeto 18.07.2022.
<https://dovoljnodobramama.com/2020/10/26/slova-od-brusnog-papira-zasto-i-kako/>
30. Slika 10 – predmeti grupirani u skupine po tri, preuzeto 18.07.2022.
<https://www.pinterest.com/pin/574771971205087254/>
31. Slika 11 – pomična abeceda, preuzeto 18.07.2022
<https://www.pinterest.com/pin/49237017177150281/>

Izjava o izvornosti

Izjavljujem da je moj završni rad izvorni rezultat mojeg rada, te da se u izradi istoga nisam koristila drugim izvorima osim onih koji su u njemu navedeni.

(vlastoručni potpis studenta)